

національного ун-ту імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки. 2019. № 9 (393). С. 27–36.

3. Мартынюк В. А., Андрийчук С. В., Зубкович И. В. Ландшафтно-географическое моделирование природно-аквальных комплексов озер Украинского Полесья. *Современные направления развития физической географии: научные и образовательные аспекты в целях устойчивого развития*. Минск : БГУ, 2019. С. 172–177.

Мельник О. В.

лаборант кафедри фізичної географії

Мельнійчук М. М.

к.геогр.н., доцент,

доцент кафедри фізичної географії

Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

ДО ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНИХ АСПЕКТІВ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ІВАНИЧІВСЬКОМУ РАЙОНІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Масштабне використання природних ресурсів і, пов'язане з ним відповідне навантаження на навколишнє природне середовище, – це та сфера людської діяльності, яка визначає широке коло соціальних, економічних та екологічних проблем сьогодення.

Особливої актуальності вони набули на етапі завершення адміністративно-господарської реформи в Україні, оскільки раціональне природокористування і збереження довкілля – є тими важливими чинниками, які в умовах вичерпання ресурсів і погіршення екологічного стану навколишнього середовища можуть сприяти запобіганню подальшій деградації середовища проживання людини, динамічно розвивати економіку, задовольняти соціальні потреби незахищених верств населення.

Стрімкий економічний розвиток багатьох країн світу призвів до руйнування природних комплексів та загострення взаємовідносин суспільства з природою, і тому сучасна цивілізація потребує захисту від екологічної катастрофи та впровадження нових принципів своєї поведінки в природі й експлуатації природних ресурсів планети загалом і кожного населеного пункту як малої Батьківщини, зокрема. Інтенсивний розвиток промисловості та сільського господарства, нерациональне і неконтрольоване використання природних ресурсів, підвищення рівня

антропогенного навантаження на довкілля спричинило непередбачені зміни його стану, який, своєю чергою, здійснює деградаційний вплив на соціальні та демографічні процеси, здоров'я населення, створює напругу з геоecологічною ситуацією.

Тому, особливо в Україні, де склалися несприятливі умови переходу до сталого розвитку суспільства, проблему раціонального природокористування потрібно починати не з регіонального рівня, а з локального, тобто з кожного адміністративного району чи, взагалі, – з територіальної громади.

Іваничівський район Волинської області за природними умовами, запасами ресурсів, географічним розташуванням, демографічним потенціалом і прилеглою територією належить до унікальних регіонів заходу України. Наявність земельних, лісових, гірничо-видобувних, будівельних, водних, рекреаційних ресурсів сприяла його ранньому освоєнню і густому заселенню (82 ос./км²), інтенсивному використанню природних ресурсів, про що свідчить висока частка сільськогосподарських угідь у структурі земельного фонду району, наявність промислових підприємств гірничо-видобувного та переробного профілю, а також значна кількість чинників, що погіршують геоecологічну ситуацію регіону.

Еколого-географічні проблеми природокористування в умовах функціонування господарського комплексу окремої адміністративної одиниці розглядали у працях В. І. Вернадський, К. І. Геренчук, О. М. Маринич, С. Л. Рудницький, П. А. Тутковський, М. М. Паламарчук, Я. І. Жупанський, О. В. Заставецька, Ф. Д. Заставний, І. П. Ковальчук, Я. Б. Олійник, В. М. Петлін, П. Г. Шищенко, Е. І. Черней, Ю. М. Палеха, Л. Г. Руденко, О. Г. Топчієв, А. Д. Калько, Є. І. Іванов, М. А. Хвесик, А. В. Яцик, Г. І. Рудько, С. В. Гошовський, Д. С. Гурський, А. Г. Шапар.

Сприятливе фізико-географічне розташування Іваничівського району (південний-захід Волинської області) на кордоні з Польщею дозволяє в рамках інтенсивної міжнародної співпраці та входження регіону до транскордонної організації трьох країн (Польщі, Білорусі та України у складі Єврорегіону «Буг») вигідно використовувати наявний природний потенціал [1]. Іваничівський район, з центром у смт. Іваничі, утворений у 1940 р. (у 1957–1962 рр. – Нововолинський район з центром у м. Нововолинську), як адміністративна одиниця відновлений у 1966 р. Його територія сягає 645 тис. км². Населення – станом на 01.07.2019 р. – 32,0 тис. осіб; зокрема сільське – 25,2 тис. осіб, міське – 6,8 тис. осіб [2]. До складу входить 59 населених пунктів: одне селище міського типу (Іваничі) та 58 сіл. У районі сформовано та функціонує чотири (одна селищна та три сільські) об'єднані територіальні громади (ОТГ), до складу яких увійшла 21 сільська рада. Іваничівщина межує: на півночі – з Володимир-Волинським, на сході – з Локачинським, на південному-сході – з

Горохівським районами Волинської області, на півдні – із Сокальським районом Львівської області. На заході району простягається державний кордон з Польщею протяжністю 24 км, пунктів пропуску немає [1; 2].

Іваничівський район володіє розмаїтими природними ресурсами, що забезпечується кліматичними умовами, гідрологічними об'єктами, лісовими масивами та мисливськими угіддями, об'єктами природно-заповідного та санаторного-курортного фонду тощо.

Водні ресурси району нараховують 6 річок (Західний Буг, Луга, Луга-Свинорийка, Студянка, Стрипа, Ізівка), 5 озер (Павлівське, Целебень, Щенятинське та ін.), 116 ставків [3]. Наданих в оренду водойм для рекреаційних, рибогосподарських та технологічних потреб наразі немає, але, натомість, на площі 127,5 га є 27 потенційно можливо для оренди водойм. Площа меліорованих земель – 6,421 тис. га, з них осушені сільськогосподарські угіддя – 6,159 тис. га.

Земельні ресурси складають особливий «золотий запас» району [4]. Загальна площа земель – 64,167 тис. га: з них – сільськогосподарські землі – 49,232 тис. га (76,72 %); ліси та інші лісовкриті землі – 8,361 тис. га (13,03 %); забудовані землі – 2,806 тис. га (4,37 %); відкриті заболочені землі та води – 3,537 тис. га (5,52 %); інші – 0,231 тис.га (0,36 %). В земельному фонді переважають темно-сірі і сірі середньо суглинисті та супіщані опідзолені ґрунти.

Надра предствлені доволі багатим номенклатурним спектром. В межах району знаходяться кам'яновугільні відклади, товщина шарів яких досягає до 130-140 см. Поряд з цим, на території району виявлені запаси глини поблизу с. Мишів, піски, мергель (Грибовицьке родовище), є також ознаки запасів нафти, мінеральних вод, які містять йод, бром, але не добуваються.

Серед родовищ, що експлуатуються: 1. Родовище «Нововолинське» (дозвіл №1528 від 10.08.1998 р., дійсний до 10.08.2033 р.). Води питні і технічні. Надано в користування Підприємству «Нововолинськводокал»; 2. Родовище «Ділянка-Павлівська» (дозвіл №4375 від 29.05.1998 р., дійсний до 29.05.2018 р.). Води питні і технічні. Надано в користування Тзов «Йоданка». А місьць незаконного видобутку корисних копалин (піску, глини, бурштину тощо), наразі, не встановлено.

Лісові ресурси перебувають під опікою ДП «Володимир-Волинське лісомисливське господарство» та Павлівського лісництва і мають такі показники: лісистість – 13,0 %; загальна площа вкрита лісом – 6784,5 га; лісгосподарські землі – 7297,0 га; вікова структура насаджень: молодняки – 730,6 га; середньовікові – 3967,7 га; пристигаючі – 1574,0 га; стиглі – 374,1 га; перестійні – 138,1 га; середній вік насаджень – 56 років; загальний запас деревини – 1757,19 тис. м³; озеленення складає 0,05 %. Парки – 2,5 га, сквери – 0,2 га.

У віданні Іваничівської районної організації УТМР 38705 га мисливських угідь, а ТзОВ «Павлівське мисливське господарство» має 7021 га (табл. 1).

Природно-заповідний фонд Іваничівського району представлений об'єктами місцевого значення: Ландшафтний заказник «Заставненський» – 156,8 га (Заставненська с/р); Загальнозоологічний заказник «Павлівський» – 1528 га (Іваничівська селищна рада та Павлівська с/р); Загальнозоологічний заказник «Прибужжя» – 1182,1 га (Морозовичівська, Мовниківська, Поромівська с/р).

Таблиця 1

Представники фауни Іваничівського району [4]

Представники фауни	ТзОВ «Павлівське ЛГ»	Іваничівська р/о УТМР
Козуля	80	54
Кабан	34	8
Заєць-русак	150	1510
Білка	50	160
Лисиця	45	110
Єнотовидний собака	9	13
Видра	-	70
Куниця кам'яна	40	125
Куниця лісова	40	50
Тхір чорний	30	130
Сіра куріпка	35	940

Ведення інтенсивного господарського користування ресурсами на території району, звичайно, характеризується певними показниками геоecологічного стану довкілля. Загальне водовідведення по району становило 2,3 млн. м³, у поверхневі водні об'єкти – 1,3 млн. м³, нормативно чистих – немає, нормативно чистих без очищення – 1,3 млн. м³. На території району дозволами на спеціальне водокористування охоплено 42 суб'єкти господарювання. Переважна більшість з яких є сільські ради та фермерські господарства. Спостереження за поверхневими водами на території Іваничівського району здійснює Західно-Бузьке басейнове управління водних ресурсів та Волинський обласний центр з гідрометеорології. На території району дозволами на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарним джерелами охоплено 17 суб'єктів господарювання. Здебільшого це котельні. Від усіх джерел викидів в атмосферне повітря надійшло 1,15 тис. т забруднюючих

речовин. У розрахунку на одного жителя припадає 35,8 кг забруднюючих речовин та у розрахунку на км² території 1,8 т.

Утворювачами відходів є населення, установи, підприємства (ПП «Європацукор», ТзОВ «Павлівський пивзавод», ТзОВ «Йоданка» – утворено відходів всіх класів 23416,2 т) та організації. Відходи комунальні змішані, у тому числі сміття з урн. В розрахунку на 1 особу наявність відходів усіх класів небезпеки становить 188,7 кг. На території району є лише 1 суб'єкт господарювання, який утворює відходи тваринного походження (ТзОВ «Богатир») в якого відсутній договір на утилізацію цих відходів з Ковельською філією «Укрветсанзавод». Ним було утворено 2,68 т відходів тваринного походження.

Для запобігання негативним наслідкам природокористування в районі затверджена Програма «Екологія 2017-2020 рр.» (рішення районної ради від 23.12.2016 № 11/18). Однак виконання природоохоронних заходів, в тому числі підприємствами та с/г виробниками, не виконуються.

Отож, як результат, назріла низка екологічних проблем, які негайно потрібно вирішувати, зокрема деякі зазначені в пріоритеті діяльності районної влади, – це відсутність полігону твердих побутових відходів та потреба в капітальному ремонті каналізаційно-насосних станцій та напірних колекторів. Звичайно перелік проблем є доволі «куцим». А от комплексу першочергових заходів для поліпшення екологічного стану районна влада обмежує будівництвом підземних полів фільтрації із септиками для житлового масиву селища цукрового заводу та полігону ТПВ на землях Мишівської сільської ради для смт. Іваничі.

І зовсім ніяк в районі не згадуються пролеми вугільних підприємств [5]. Нинішню екологічну ситуацію Іванічівського району можна охарактеризувати як кризову і зформовану в тривалій ретроспективі. Через нехтування законів розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу у районі відбулися структурні господарські деформації, коли перевага надавалася розвитку сировинно-видобувних, екологічно найнебезпечніших галузей промисловості.

Наслідками загострення екологічних проблем у регіоні є скорочення чисельності населення, особливо у сільській місцевості, зменшення на 30 % народжуваності, зниження природного приросту, погіршення вікової структури, розповсюдження і збільшення майже усіх видів захворювань, погіршення стану ландшафтів, збіднення біологічного різноманіття.

Тому, обґрунтування системи природоохоронних і ресурсозберігаючих оптимізаційних заходів раціонального господарювання в районі є актуальним вести з позицій еколого-географічного аналізу, узагальнення і синтезу отриманої інформації. Вирішити і оцінити цю проблему можливо лише при наявності обґрунтованих критеріїв діяльності різних видів природокористування, які враховують існуючу геологічну ситуацію,

потенціал стійкості геосистем до різних видів антропогенного навантаження, стандарти умов життя людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Law of Ukraine «On the Nature Reserve Fund of Ukraine». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12> (Last accessed: 01.04.2020) (In Ukrainian).

2. Main Department of Statistics in Volyn Oblast. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> (Last accessed: 01.04.2020) (In Ukrainian).

3. Екологічний паспорт Іваничівського району. URL: <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-ivanichivskogo-rayonu/> (дата звернення: 13.03.2020).

4. Мельник О. В., Мельничук М. М. Еколого-географічний аналіз земельних ресурсів Іваничівського району. *Наук. вісник Волин. держ. універ. імені Лесі Українки*. Серія: Географічні науки. № 2. 2006. С. 233–238.

5. Іванов Є., Ковальчук І., Терещук О. Геоекологія Нововолинського гірничопромислового району : монографія. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. 208 с.

Притулюк Л. В.

студентка магістратури географічного факультету спеціальності 103 «Науки про Землю»

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛ ТА ХРОНОЛОГІЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ СТАВКІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Крім природних водойм, на поверхні суходолу є багато таких, що створені діяльністю людини: водосховища, ставки, канали [3]. Ставок – штучно створена водойма місткістю не більше 1 млн м³ [2]. Напрями використання ставків залежать значною мірою від водності й господарської спеціалізації регіону. Так, на півдні і в центральних маловодних районах України штучні водойми використовуються переважно для водопостачання, зрошення й риборозведення, в північній частині країни вони є водоприймачами осушувальних систем, джерелами водопостачання та зволоження, використовуються для рибництва й рекреації, а в Прикарпатті їх головне призначення – водопостачання, гідроенергетика, рибництво, протипаводковий захист [3]. Крім основного